

Het Motu Proprio *Summorum Pontificum*. Inleiding gehouden op 30 mei 2012 te 's-Hertogenbosch

Door Dr. G.P. Weishaupt

Inleiding

Op 7. juli 2007, dus bijna vijf jaar geleden, verscheen het Motu Proprio *Summorum Pontificum*, waarmee Paus Benedictus XVI de oude Gregoriaans-Tridentijnse Ritus, dus het gebruik van de liturgische boeken, die tot 1962, ten tijde van de opening van het Tweede Vaticaans Concilie 50 jaar geleden, in gebruik waren, voor de hele Kerk hersteld heeft. Dankzij dit Motu Proprio mag de "oude" liturgie, dus de heilige Mis, maar ook andere sacramenten en sacramentaliën, waar dit gewenst wordt, weer gevierd worden.

Wat is een Motu Proprio? Dat is een rechtstekst waarmee de Paus "eigener beweging" (lat.: *motu proprio*) – dus niet op grond van een verzoek van iemand, bv. van een bisschop, van een bisschoppenconferentie, van een priester of van gelovigen – een wet voor de hele wereldkerk uitvaardigt. Het gaat dus niet om een gunst, een indult of een act van genade. Neen, *Summorum Pontificum* is een wet, die voor de hele kerk geldt en voor alle katholieken, niet alleen voor bepaalde personen, groepen of geledingen, bindend is.

In het Motu Proprio *Summorum Pontificum* spreekt de Paus voor het eerst van de Romeinse Ritus, die uit twee vormen bestaat: de gewone en de buitengewone vorm. De gewone vorm van de Romeinse Ritus is de liturgie zoals die na het Tweede Vaticaans Concilie hervormd werd en zoals we die sinds die tijd kennen. De buitengewone vorm is de klassieke ofwel traditionele ofwel oude vorm van de Romeinse Ritus zoals die tot het Tweede Vaticaans Concilie sinds het Concilie van Trente gevierd werd. Daarom wordt zij, niet helemaal toepasselijk en correct, "Tridentijnse liturgie" of "Tridentijnse Ritus" genoemd. Deze uitdrukking is niet juist, omdat de klassieke Ritus niet in haar oorsprong op het Concilie van Trent teruggaat, maar veel

ouder is en in haar kern zelfs op de apostolische tijd van de Kerk teruggaat. In de 6de eeuw heeft Paus Gregorius de Grote in deze ritus van Rome wat gewijzigd en aangepast. Het Concilie van Trente heeft deze vanaf de christelijke oudheid overgeleverde liturgie niet veranderd. Evenmin heeft Pius V na het Concilie van Trente in de 16^e eeuw de ritus veranderd, maar veralgemeende hem en voorzag hem van rubrieken. Daarom wordt de klassieke ritus – niet terecht – vaak Tridentijnse liturgie of de liturgie van Pius V genoemd.

Wat betekent “buitengewoon”?

Wat betekent “buitengewoon” in dit verband? Het wil zeker niet zeggen dat de viering van de klassieke vorm van de Romeinse liturgie op *uitzonderlijk* gevallen beperkt zal blijven. Zowel uit de tekst zelf als ook uit de begeleidende brief van de Paus bij het Motu Proprio aan de bisschoppen blijkt duidelijk dat de Paus wenst dat deze vorm overal in der Kerk naar mogelijkheid gevierd en een vast instituut wordt in het parochielevens. Dit blijkt ook uit verklaringen van Curiekardinaal Darios Castillon Hoyos, die bij het ontstaan van het Motu Proprio een belangrijke rol gespeeld heeft en vandaar ook de intentie van de Paus het best kon vertolken.

“Buitengewoon” betekent dus zeker ook niet dat deze vorm alleen in noodgevallen gevierd mag worden, zoals je een buitengewone bedienaar van de heilige communie hebt, die alleen in noodgeval, dus in uitzonderlijke gevallen bij gebrek aan gewijde ambtsdragers, de heilige communie mag uitreiken. “Buitengewoon” in de context van *Summorum Pontificum* wil enkel zeggen dat deze vorm van de Romeinse Ritus aan bepaalde omstandigheden of condities gekoppeld is. Zodra aan die condities voldaan is, kan deze vorm regelmatig gevierd worden en een vast onderdeel zijn van de liturgische vieringen in een parochie. Daadwerkelijk, d.w.z. gezien het aantal Missen en ook het aantal gelovigen die aan de vieringen van de buitengewone vorm deelnemen, kan er op het ogenblik tenminste nog van uitzonderlijke gelegenheden sprake zijn.

Men mag dus "buitengewoon" niet met "uitzonderlijk" of "zelden" verwisselen. Het uitzonderlijke of buitengewone slaat op de tegenwoordige frequentie van deze viering, niet op de juridische positie van deze oude vorm binnen de Romeinse Ritus. Als we kijken naar de jongere generaties, die anders dan de oudere generaties open en onbevooroordeeld tegenover deze oude vorm van de Romeinse Ritus staat, dan kunnen we ervan uitgaan dat over een aantal jaren ook de buitengewone vorm van de Romeinse ritus een gewone frequente praktijk wordt in de Katholieke Kerk.

Het Romeins Missaal van 1962 is weliswaar nooit juridisch afgeschaft, zoals Paus Benedictus XVI in zijn begeleidende brief aan de Bisschoppen herinnert. Maar het algemene gebruik is in feite door Paulus VI verboden en werd tot bepaalde omstandigheden beperkt. De priesters hadden een verlof (indult) van hun Bisschop nodig om de oude ritus nog te mogen vieren. Dat verlof was aan bepaalde strikte condities gebonden. Het feitelijke verbod van het Missaal van 1962 door Paus Paulus VI noemt Josef Ratzinger, de voormalige kardinaal, een breuk met de eeuwenoude traditie van de liturgie. Zo'n verbod is nog nooit voorgekomen in de liturgiegeschiedenis, aldus Joseph Ratzinger (Joseph Ratzinger, *Aus meinem Leben. Erinnerungen [1927-1977]*, 172 v.). Met zijn Motu Proprio *Summorum Pontificum* heeft Benedictus XVI de Gregoriaans-Tridentijnse Ritus weer in ere hersteld en alle beperkingen van voorafgaande wetten rond zijn celebratie opgeheven.

Achtergrond van het Motu Proprio

Na de publicatie van het nieuwe Missaal in 1969, de zogenaamde Novus Ordo, waarvan de officiële goedgekeurde Nederlandse vertaling pas in 1975 is verschenen - wat mede een oorzaak was voor de liturgische wildgroei in die jaren ("klapperliturgie") en de liturgische misbruiken - bleef toch een groot aantal gelovigen vasthouden aan de vertrouwde oude liturgie. Men miste o.a. de sacraliteit en schoonheid van de oude liturgie in de nieuwe liturgie, maar ook waren er critici die inhoudelijk, theologische redenen hadden om het nieuwe

missaal niet aan te nemen. Ze kritiseerden bv. dat de nieuwe mis het offerkarakter niet voldoende tot zijn recht liet komen of dat de priester niet als plaatsvervanger van Christus, *in persona Christi*, optreedt, maar alleen als voorganger, en dat de rol van de leken te zeer benadrukt werd. Ik wil hier niet ingaan op de vraag of en in welke mate deze bezwaren terecht zijn. Zeker is dat in de hervormde liturgie andere accenten herkenbaar zijn dan in de oude liturgie. En dat er inderdaad gebeden zijn ingevoerd die vraagtekens wettigen rond de kwestie betreffende het offerkarakter van de Mis ten gunste van de nadruk op het maaltijdkarakter is buiten kijf. Te denken valt aan het schrappen van de oude gebeden die de priester in stilte bij de offerande bad of ook aan de tekstuele veranderingen van sommige presidiale gebeden (*collecta, oratio super oblata, postcommunio*), waar het aspect van het offer ten gunste van het maaltijdkarakter geheel verdwenen of tenminste afgezwakt is. Nog sterker is dit laatste waarneembaar in de vertalingen van de Latijnse *editio typica* van het Missaal van 1969. In elk geval werd het nieuwe missaal niet overal aanvaard (gerecipieerd) zoals men dit bij zijn publicatie hoopte.

Voor de beweging rond Aartsbisschop Marcel Levebvre werd de kritiek op de nieuwe Mis zelfs haar uiterlijk kenmerk, zoals Paus Benedictus XVI in zijn begeleidende brief schrijft. Natuurlijk moet duidelijk zijn dat de kritiek en de oppositie van de Piusbroederschap verder gaat dan alleen omtrent de hervorming van de liturgie door en na Vaticanum II (volgens de constitutie *Sacrosanctum Concilium*). Groot bezwaar wordt ook gemaakt tegen de uitspraken van het Concilie over het oecumenisme (decreet *Unitatis redintegratio*), de godsdienstvrijheid (verklaring *Dignitatis humanae*) en de verhouding van de RK Kerk ten opzichte van de niet christelijke religies (verklaring *Nostra aetate*). De types/genres van deze teksten (constitutie, decreet, verklaring) geven al aan dat hun leerstellige autoriteit verschillend is. Dit is bij de doctrinele dialoog met de Piusbroederschap met het oog op hun volledige kerkjuridische integratie van groot belang. Er is gradatie in de leerstellige uitspraken van het Tweede Vaticaans Concilie. Het Concilie wilde geen dogmatisch Concilie, maar naar de woorden van Johannes XXIII en Paulus VI juist een *pastoraal* Concilie

zijn. Daarom is – steeds in respect voor het authentieke leergezag van de Kerk, van Paus en bisschoppen dus – discussie rond bepaalde formuleringen van het Concilie mogelijk, zonder dat men buiten de Kerk staat, wanneer men bepaalde uitspraken van het Concilie, die juist niet dogmatisch van aard (willen) zijn, niet, of niet geheel deelt. Maar dit even terzijde. Dit zou het onderwerp van een andere boeiende lezing/inleiding kunnen zijn.

Aangezien er dus toch nog een verlangen naar de oude liturgie bleef bestaan heeft het kerkelijk gezag geleidelijk aan, voorzichtig en in beperkte mate de viering van de oude liturgie zoals die vóór Vaticanum II gebruikelijk was toegestaan.

In 1969 gaf Paus Paulus VI enkel voor oudere priesters, die dat wensten omdat zij moeite hadden met de vernieuwde liturgie, permissie om de oude liturgische boeken die tot 1962 in gebruik waren, te gebruiken, maar alleen voor Missen zonder volk (stille of zog. privémissen). Die viering van de overgeleverde liturgie beleefde zeer beperkt. Men gaf die permissie omdat men dacht dat het verlangen naar de oude liturgie alleen bij deze groep oude priesters nog leefde. Zodra deze niet meer in leven waren, zou deze permissie niet meer van toepassing zijn, zo redeneerde men.

Maar het tegendeel bleek het geval, zeker ook met het oog op de groeiende kritiek op de vernieuwde liturgie en de ontevredenheid over de liturgische wildgroei en misbruiken van de jaren na het Concilie, die de acceptatie van de liturgische hervorming in het Godsvolk voor een groot deel vrijdelde. De vraag naar de oude liturgie bleef levendig in het Godsvolk. In 1984 vaardigde daarom Paus Johannes Paulus II een indult uit, getiteld *Quattuor abhinc annos*. Volgens dit schrijven konden de bisschoppen aan priesters en gelovigen het verlof geven de heilige Mis volgens het Romeins Missaal van 1962 te vieren. Ofschoon de kring van degenen die erom vroegen breder werd, omdat het niet meer tot oude priesters beperkt bleef, waren er toch nog restricties aan verbonden. Zo moesten bv. de plaats en de tijd door de bisschop zelf bepaald worden. Enkel bij wijze van uitzondering mocht de oude Mis ook in de parochiekerk

gevierd worden. Er werd dus verwacht dat men voor de viering van de oude liturgie naar een andere kerk of kapel, die niet de parochiekerk was, uitweek.

In 1988 heeft Johannes Paulus II in zijn Motu Proprio *Ecclesia Dei adflicta* nog eens aan de goedwillendheid van de bisschoppen geappelleerd en hen op een royale toepassing van dat indult gewezen. Het was namelijk gebleken dat bisschoppen veel verzoeken van priesters en gelovigen afwezen of zeer moeilijk deden in het geven van een indult voor de viering van de oude, klassieke liturgie.

Paus Benedictus XVI heeft met zijn Motu Proprio *Summorum Pontificum* de restrictieve normen van de voorafgaande wetgeving in deze opgeheven. Volgens *Summorum Pontificum* hebben thans alle priesters, seculiere en religieuze, oudere en jongere, en alle gelovigen het recht op de viering van de zogenaamde buitengewone vorm van de Romeinse liturgie volgens de normen en condities die in het Motu Proprio gesteld worden. *Summorum Pontificum* is dus een reactie op de tekenen des tijds, namelijk een steeds groter interesse voor de oude liturgie sinds de editie van het nieuwe Missaal van 1969 door Paulus VI. Daarmee is het Motu Proprio een consequent vervolg op de oude wetgeving. *Summorum Pontificum* heft alle beperking van deze op.

Nadat ik een kort overzicht over de inhoud van het MP *Summorum Pontificum* gegeven heb, zal ik de belangrijkste normen toelichten om zo ook het nieuwe van de regelgeving ten opzichte van de voorafgaande wetgeving te verduidelijken.

Opbouw en inhoud van *Summorum Pontificum*

De tekst van het MP *Summorum Pontificum* omvat twee delen. In het eerste deel herinnert de Paus aan de voorgeschiedenis en de aanleiding voor dit Apostolisch Schrijven. Dit eerste gedeelte met zijn toelichtingen en verklaringen alsmede de begeleidende brief bij het Motu Proprio gericht aan de Bisschoppen is voor de interpretatie van de normen van het

Motu Proprio relevant. Want zij laten de intentie van de Paus als de hoogste wetgever van de Kerk zien. Het eerste deel geeft dus de redenen aan voor de normen van *Summorum Pontificum* en is dus voor de acceptatie van deze wetstekst in de kerkgemeenschap van groot belang.

Het tweede deel bevat in 12 artikelen de eigenlijk nieuwe normen rond de vieringen van de klassieke liturgie in de Kerk.

Artikel 1 maakt melding van de onderscheiding dat de ene Romeinse Ritus uit twee vormen bestaat: de gewone en de buitengewone vorm (zie boven). Tussen beiden bestaat geen tegenstelling, maar beiden zijn uitdrukkingsvormen van de ene Romeinse Ritus en van het ene geloof. De ritus is gevierd dogma. Het geloof krijgt in de liturgie gestalte. Het katholiek geloof wordt in twee vormen, de gewone en de buitengewone vorm, uitgedrukt.

Artikel 2 behandelt de vieringen van de heilige Mis zonder volk, dus de zogenaamde "privé-missen" van een priester, waarbij zich uiteraard gelovigen bij kunnen aansluiten. Dat wordt uitdrukkelijk in artikel 4 vastgesteld. Alleen deze missen worden niet bijzonder vermeld in het rooster van de officiële mistijden van de parochie, zoals men die in publicaties (bv parochieblad of de homepage van de parochie) kan lezen. Elke priester is vrij om deze missen te vieren ofwel volgens de buitengewone of de gewone vorm. Als hij voor de buitengewone vorm kiest hoeft hij – en dat is al iets nieuws in de regelgeving – zijn bisschop niet meer om verlof, om een indult te vragen. Hij kan de mis in elke kerk vieren, ook dus in zijn eigen parochiekerk.

Artikel 3 geeft regels omtrent de viering van de buitengewone vorm in de kloosters en andere instituten van gewijd leven.

Artikel 4 is al i.v.m. artikel 2 genoemd: gelovigen kunnen zich aansluiten bij de viering van een mis zonder volk, de zog. Stille Mis of privé-mis van de priester, als zij dit eigener beweging doen.

Artikel 5 is de belangrijkste norm van het MP *Summorum Pontificum*, omdat daarin de bepalingen rond de vieringen van de buitengewone vorm van de liturgie in de parochie, dus in vieringen met het volk genoemd worden. Dit artikel richt zich tot de pastores van de parochie. Zij worden verzocht naar mogelijk de aanvragen van gelovigen die de oude liturgie wensen welwillend te aanvaarden. Het gaat om een vaste groep van gelovigen, die bij de parochie horen ofwel van buiten de parochie komen en de pastoor vragen. De pastoor hoeft ook hierbij niet eerst de Bisschop te vragen. Dat was nog nodig in de oude regelgeving. Die heeft echter Paus Benedictus XVI opgeheven. Nu kan de pastoor zelf beslissen. Daarbij moet hij achten dat deze bijzondere diensten goed worden geïntegreerd in de overige pastoraal van de parochie en het rooster van de andere vieringen. De Bisschop wordt alleen dan benaderd als er zich problemen voordoen, spanningen of zelfs onenigheid. Dan moet de Bisschop bemiddelen en voor een oplossing zorgen, want de Bisschop moet over de liturgische vieringen in zijn bisdom waken (can. 392 § 2).

Paragraaf twee van artikel 5 bepaalt dat de oude Mis zowel op door de weekse dagen als ook op zondag gevierd mag worden. Zij mag echter op zondag en feestdagen niet de plaats innemen van een reeds bestaande viering in de gewone vorm. Dit heeft te maken met het gegeven dat op zondag en kerkelijke feestdagen de gelovigen verplicht zijn aan de heilige Mis deel te nemen. Men wil daarom aan degenen die de voorkeur geven aan de viering in de gewone vorm niet opdwingen aan een Mis in de buitengewone vorm deel te nemen. Daarom moet er op zondag een keuzemogelijkheid geboden worden tussen de gewone en de buitengewone vorm. De buitengewone vorm kan dan naast de gewone vorm erbij komen, maar mag niet de plaats ervan innemen. Eveneens mag een reeds bestaande h. Mis in de buitengewone vorm niet door een h. Mis in de gewone vorm vervangen worden. Hier gelden gelijke rechten.

Een volgend paragraaf van artikel 5 legt vast dat ook huwelijken of begrafenissen in de klassieke vorm van de Mis gevierd kunnen worden. Ook Missen b.g.v. een bedevaart kunnen in deze vorm plaatsvinden.

De priesters die de klassieke liturgie vieren moeten uiteraard ervoor geschikt (*idoneus*) zijn. Dat betekent dat zij de oude liturgie leren kennen, haar zich eigen maken om haar te kunnen celebreren. Vervolgens wordt van hen een behoorlijke kennis van het Latijn verwacht. Ze moeten de Latijnse woorden kunnen uitspreken en verstaan. Daartoe moeten vormingscursussen in de priesteropleiding en in de navorming van priesters aangeboden worden.

Artikel 6 bepaalt dat de lezingen in Missen met volk ook in de volkstaal voorgedragen kunnen worden. De instructie *Universae Ecclesiae* (hierover dadelijk meer) verklaart daarbij dat in de gezongen Missen altijd de lezingen eerst in het Latijn gezongen dienen te worden. Vervolgens kan zij dan ook – mits dit pastoraal wenselijk is – in de volkstaal voorgelezen worden. Wat de zog. leesmissen betreft zo kan de Latijnse voordracht helemaal wegvallen en de lezingen uitsluitend in de volkstaal gebeuren.

In artikel 7 gaat het om de bescherming van de rechten van de gelovigen op de vieringen van de oude liturgie. De gelovigen kunnen dit recht opeisen. Alleen als de pastoor om pastorale redenen, bv. vanwege werkdruk of omdat hij de oude Mis niet vieren kan, aan de wens van de gelovigen niet kan voldoen, dan kunnen de gelovigen geen eisen stellen aan de pastoor. In dit geval kunnen zij zich tot de Bisschop wenden die dan voor een oplossing dient te zorgen door bv. hun naar een andere priester te verwijzen, die wel de oude liturgie kan vieren of door in het bisdom een centrale kerk of kapel in te richten waar de oude liturgie gevierd wordt en waar de gelovigen die dat wensen naar toe kunnen gaan.

In elk geval hebben de gelovigen een recht (!!!) op de vieringen en dient daarom alles gedaan te worden dat de gelovigen de oude liturgie kunnen vieren. Voor mogelijke conflicten voorziet het Motu Proprio zelfs een procedure, waardoor de gelovigen hun recht kunnen doen gelden. In laatste instantie kunnen zij zelf in beroep gaan bij de Pauselijke Commissie *Ecclesia Dei*. Deze biedt ook aan Bisschoppen die hulp aan, die zij nodig

hebben bij de implementatie van het Motu Proprio in hun Bisdom. Dat legt artikel 8 vast.

Artikel 9 voorziet de mogelijkheid van andere vieringen in de buitengewone vorm dan de heilige Mis. Zo kunnen bv. ouders die dat wensen hun kind laten dopen in de buitengewone vorm, een bruidspaar mag de pastoor vragen om hun huwelijk in de buitengewone ritus voor de huwelijkssluiting in te zegenen. Ook de sacramenten van de biecht en van de ziekenzalving kunnen in de buitengewone vorm toegediend worden, mits de gelovigen dit wensen. De pastoor zal dit afwegen en welwillend naar vermogen de wensen van de gelovigen honoreren.

Paragraaf 2 van dit artikel geeft aan de ordinarissen, dat is de Bisschop en zijn vicarissen, alsmede de oversten van klerikale instituten van gewijd leven, het recht om ook het sacrament van het vormsel in de buitengewone vorm toe te dienen als gelovigen erom vragen.

Bisschoppen, priesters en diakens mogen volgens paragraaf 3 van artikel 9 het oude brevier (Breviarium Romanum) bidden, dat tot 1962 gebruikt werd.

Artikel 10 biedt de Bisschop de mogelijkheid in zijn bisdom een personele parochie voor gelovigen in te richten die gehecht zijn aan de oude liturgie. Hij kan ook een rector benoemen voor een rectoraatskerk voor de oude liturgie of een andere geestelijke aanwijzen die met name voor de oude liturgie in zijn bisdom verantwoordelijk is.

Artikel 11 legt normen rond de Pauselijke Commissie *Ecclesia Dei* vast. Deze blijft voortbestaan en krijgt verdere taken en competenties.

Het laatste artikel 12 verleent aan deze Commissie een controlefunctie bij de toepassing van het Motu Proprio.

De instructie *Universae Ecclesiae*

Het MP *Summorum Pontificum* is een algemene wet, bedoeld voor de hele wereldkerk. Daarom is zij op sommige punten abstract geformuleerd; er worden geen details en verklaringen geboden. Dat kan tot twijfels omtrent de interpretatie van sommige regels voeren. Zo is bv. niet duidelijk wat men onder een groep gelovigen moet verstaan, die het recht hebben om de oude liturgie te vieren. Horen daar alleen parochianen bij of ook gelovigen van andere parochies? En hoe groot moet deze groep dan zijn? Er waren bisschoppen die vastlegden dat er minstens sprake van een groep is als er 25 leden zijn. Maar dat kan zeker niet de bedoeling zijn van het Motu Proprio. Wat als er groepen zijn, die niet voldoen aan dit aantal? Zij zouden niet tot hun recht kunnen komen. Ik zelf heb in mijn commentaar op het Motu Proprio voor een minimum aantal van drie personen gepleit. Dan kun je in de eigenlijk zin al van een groep spreken. Wat ook te denken van misdienettes in de oude Mis of de handcommunie? Mag dat? Het Motu Proprio zegt hierover niets. En dat kan tot afwijkende interpretaties en praktijken voeren. Om dit te voorkomen is er meer uitleg nodig.

Op 30 April 2011 verscheen de instructie *Universae Ecclesiae*. Zij is een soort commentaar op het Motu Proprio door de wetgever zelf. De instructie is dan ook uitgevaardigd in opdracht van de Paus door de Pauselijke Commissie *Ecclesia Dei*. De instructie heeft als doel voorschriften van het Motu Proprio "te verklaren en de wijzen die bij de uitvoering ervan in acht genomen moeten worden, ontwikkelen en bepalen" (can. 34). Zij is bedoeld voor degenen die het Motu Proprio dienen uit te voeren, dus op de eerste plaats voor de bisschoppen en de pastores.

Dankzij de instructie zijn enkele twijfels omtrent de uitleg en implementatie van *Summorum Pontificum* opgelost. Nu is duidelijk dat misdienettes en de handcommunie niet geoorloofd zijn in de oude Mis. Allen mannelijke misdienaars of acolieten mogen de oude Mis dienen, en de gelovigen kunnen alleen op de tong er de heilige communie ontvangen. Het kerkrechtelijke argument van de instructie komt samengevat erop neer dat alle

normen die na 1962 uitgevaardigd zijn omtrent de ritus en de discipline die nauw met de ritus samenhangt niet van toepassing kunnen zijn op de oude liturgie. Welnu, de handcommunie is bij wijze van indult, dus als uitzondering, als de buitengewone (!!!) vorm van het communiceren, in 1969 door Paus Paulus VI toegelaten. De gewone vorm is nog steeds de tongcommunie. En dat er ook vrouwelijke misdienaars de h. Mis mogen dienen geldt past sinds het verschijnen van het Kerkelijk Wetboek van 1983.

De twee doelstellingen van het *Motu Proprio Summorum Pontificum*

In zijn bij het *Motu Proprio Summorum Pontificum* gevoegde begeleidende brief aan de Bisschoppen schrijft Paus Benedictus XVI o.a. dat beide vormen elkaar kunnen verrijken. De oude vorm kan meer priefaties en heiligen overnemen, die de rijkdom van het Missaal van Paulus VI mede kenmerken. Maar het nieuwe Missaal zou naar het voorbeeld van de oude vorm meer sacraal gecelebreerd moeten worden.

Deze sacraliteit wordt op de eerste plaats bereikt doordat de priester de Mis trouw viert volgens de rubrieken van het Missaal van Paulus VI en niet tot eigen creativiteit overgaat, op de tweede plaats, doordat de gewone vorm van de Romeinse Ritus herzien wordt in het licht van de buitengewone vorm van de Romeinse Ritus. Josef Ratzinger/Benedictus XVI noemt dit de "hervorming der hervorming" (*Reform der Reform*). Referentiepunt voor de hervorming is de *buitengewone* vorm van de Romeinse Ritus. Het Missaal van Paulus VI wordt herzien in het licht van het oude Missaal van Pius V in zijn versie van 1962.

Wanneer wij over de "hervorming der hervorming" spreken dan bedoelen we daarmee een begrip, dat Paus Benedictus XVI, toen hij nog kardinaal geweest is, meermaals gebruikt heeft. Hij bedoelde daarmee een hervorming of herziening van de vernieuwingen in de liturgie na het Tweede Vaticaans Concilie. Dit Concilie, dat op 11 oktober 1962 door de Zalige Johannes

XXIII geopend en door Paus Paulus VI op 8 december 1965 afgesloten werd, wilde o.a. de liturgie vernieuwen, maar de uitvoering van deze vernieuwing in de jaren na het Concilie is vaak andere wegen gegaan dan door het Concilie bedoeld. Er is sprake van een afwijking van het Concilie. Zo is bv. de Mis, zoals we die nu kennen niet (!!!) de Mis van het Tweede Vaticaans Concilie, maar het product van een "Commissie voor de uitvoering van de Constitutie over de Liturgie" onder leiding van een zekere Mgr. Annibale Bugnini. Er komt bij dat al ten tijde van en vooral na het Concilie liturgische experimenten in de parochies werden doorgevoerd. Bijna elke parochie had haar eigen liturgie. Dat voerde tot wildgroei op liturgisch gebied. Toen dan pas in 1975 een Nederlandstalig Missaal voor Nederland en Vlaanderen uitgegeven werd, was het hek al van de dam. Het Missaal van Paus Paulus VI. werd grotendeels niet aanvaard en gevolgd. Tegen die achtergrond moeten we de tot op heden in onze streken te betreuren liturgische misbruiken begrijpen. Josef Ratzinger/Paus Benedictus XVI streeft nu naar een herziening van de hervorming van de liturgie na het Concilie in het licht van de traditie. Dat noemt hij "hervorming van de hervorming", dus de herziening van de liturgische vernieuwingen na het Tweede Vaticaans Concilie.

Daarbij zou de hervorming al een stuk gevorderd zijn, als men de mogelijkheden die het Missaal van Paulus VI reeds voorziet, ook consequent in praktijk zou brengen: 1. meer vieringen in het Latijn; 2. celebratie van de heilige Mis, waarbij volk en priester naar een richting gekeerd zijn, naar het oosten c.q. naar God, de priester dus niet naar het volk toe de Mis opdracht, iets dat het nieuwe Missaal gewoon niet voorziet; en 3. als de tongcommunie gepraktiseerd wordt. De handcommunie is door het Tweede Vaticaans Concilie niet ingevoerd, en de rubrieken van het nieuwe Missaal van Paulus VI gaan gewoon van de tongcommunie uit. De handcommunie is een concessie en als uitzondering bedoeld. De normale vorm van communiceren is ook na het Concilie de tongcommunie. Dat kan niet duidelijk genoeg onderstreept worden.

Het Motu Proprio *Summorum Pontificum* is het startpunt van meer sacraliteit van de H. Mis volgens het Missaal van Paulus

VI. Door de herziening van dit Missaal in het licht van het Missaal van 1962 koppelt Benedictus XVI de post-conciliaire hervorming van de liturgie meer aan de traditie terug. Daarmee wordt de breuk, die na het Concilie op basis van een "hermeneutiek van de breuk" is ontstaan, hersteld en de verzoening binnen de Kerk, verwezenlijkt. We hebben al gehoord dat sinds het begin van de hervorming van de liturgie na het Concilie in jaren 60 weerstand opkwam rond de liturgievernieuwing en het verlangen naar de oude liturgie bij vele gelovigen levendig bleef. Er komt bij dat er in de kerk door liturgische wildgroei en misbruiken een binnenkerkelijke splitsing ("schisma") is ontstaan doordat mensen van hun parochiekerken wegbleven en er zich niet meer thuis voelden. Het is mede te wijten aan deze liturgische wildgroei in de jaren 60 en 70 dat het vernieuwde missaal van Paulus VI op grote lijn niet door de gelovigen aanvaard werd. Benedictus XVI is nu bezig deze binnenkerkelijk verdeeldheid onder de gelovigen op te lossen en de eenheid te herstellen. Deze binnenkerkelijk eenheid is het tweede doel van het Motu Proprio.

Terugkoppeling van de liturgie aan de traditie en de binnenkerkelijk eenheid: dat zijn de twee doeleinden die Paus Benedictus XVI met het Motu Proprio *Summorum Pontificum* wil bewerkstelligen. In die zin betekent dit Motu Proprio een koerswijziging, een koersverandering (een "Weichenstellung", zoals ik het in mijn boek noem) voor de hele liturgische ontwikkeling na Vaticanum II en vormt het een belangrijke motor in de herevangelisatie (reëvangelisatie), aangezien dit een vernieuwing van het geloof bekent en dit geloof zich in de liturgie manifesteert en vanuit de liturgie haar kracht ontvangt.

Ik dank U voor Uw aandacht.

G.P. Weishaupt